

نشریه انجمن علمی دانشجویی تاریخ
فرهنگ و تمدن اسلامی دانشگاه الزهراء
(س) / شماره سوم / زمستان ۱۴۰۰

پژواک

وینار کار آفرینی در بستر تاریخ

معرفی کتاب فتحنامه سند معروف به چچ نامه

تجربه زیسته دانشجویان تاریخ و تمدن ملل اسلامی از آموزش مجازی

عملکرد انجمن علمی دانشجویی تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی در سال ۱۴۰۰

بنام خداوند روشن ضمیر، خداوند روشننگر بی نظیر.

اندیشه و کلام از ارکان وجودی انسان و با ارزش ترین صلاحیت او بشمار می روند. قلم نیز که جلوه دیگری از کلام است به همین جهت تقدس یافته تا جایی که خالق هستی به آن قسم یاد کرده است. آری قلم و کلامی که از خرد سرچشمه گیرد حرمت دارد. کسانی که در این عرصه فعالیت می کنند، در واقع با فاخرترین کار ممکن سر و کار دارند. بنابراین تلاش دوستان در به نتیجه رساندن شماره دوم فصلنامه قابل ستایش است.

شماره قبل نشریه پژوهاک مقارن بود با ایام شهادت امیر کلام و خرد، از حسن اتفاق این شماره نیز با ولادت آن حضرت همزمان شده است. به فال نیک می گیریم و از روح بلند امیر مومنان(ع) برای ادامه حرکت در مسیر آگاهی بخشی صحیح همت می طلبیم.

درباره تاریخ و اهمیت مطالعه و تفکر در احوال گذشتگان، سفارشها شده است؛ برای اینکه مطالعه و تفکر در تاریخ و سرگذشت پیشینیان؛ باعث عبرت و درس گرفتن از راه و رسم آنان برای ساختن آینده خواهد بود. اهمیت تاریخ به دلیل نقل خاطرات و وقایع نیست، بلکه اهمیت تاریخ به دلیل عبرت‌هایی است که در دل آن نهفته است. این موضوع به ویژه در سخنان مولای متقیان امام علی(ع) خصوصا در جای جای نامه‌ها و حکمت‌های نهج البلاغه برجستگی خاصی دارد و سخنان ایشان ناظر به عبرت‌های خاص تاریخ است. ایشان خطاب به فرزند برومندش امام حسن مجتبی(ع) فرمودند:

«پسرم! درست است که من به اندازه پیشینیان عمر نکرده‌ام، اما در کردار آنها نظر افکندم و در اخبارشان اندیشیدم و در آثار شان سیر کردم تا آنجا که گویا یکی از آنان شده‌ام، بلکه با مطالعه تاریخ آنان، گویا از اول تا پایان عمرشان با آنان بوده‌ام.»

خدای را شاکریم که این شماره از نشریه پژوهاک را در شرایط کرونایی و به شکل الکترونیکی آماده انتشار نمودیم. از همه عزیزانی که در نشر شماره دیگری از نشریه یاری‌گر مجموعه انجمن علمی - دانشجویی تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی و دست اندرکاران نشریه بودند؛ سپاسگزار می‌کنیم. به ویژه از استاد مشاور انجمن علمی، خانم دکتر زینب فضل‌ی بابت راهنمایی‌ها، همراهی‌ها و مساعدت‌هایشان کمال تشکر و قدردانی را داریم.

نشریه پژوهاک و هیات تحریریه از علاقمندان برای چاپ مطالب علمی خود درباره موضوعات و مسائل تاریخی استقبال می‌کند. امید داریم این نهال نوپا با همت شما فرهیختگان مسیر بالندگی بپیماید و هر شماره آن بهتر و پربارتر از قبل از عهده رسالت خود برآید.

پیروز باشید.

بیباک کاظمی نیا

سخن سردبیر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

نشریه پژوهاک | نشریه انجمن علمی دانشجویی تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی دانشگاه الزهراء (س) | زمستان ۱۴۰۰
صاحب امتیاز: انجمن علمی دانشجویی تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی
مدیر مسئول: بهاره یآوری | سردبیر: بیتاکاظمی نیا
هیئت تحریریه: بهاره یآوری، بیتاکاظمی نیا، مریم حقیقی، زهرا هداوند، زهرامیرزایی |
استاد مشاور: دکتر زینب فضل‌ی
صفحه آرا: مرضیه انبری | شماره تماس مدیر مسئول: ۰۹۳۰۰۹۰۶۴۴۷

۱ سخن سردبیر

۲ تجربه زیسته دانشجویان تاریخ و تمدن ملل اسلامی از آموزش مجازی

۴ معرفی کتاب فتحنامه سند معروف به چچ‌نامه

۸ وینار کار آفرینی در بستر تاریخ

۹ عملکرد انجمن علمی دانشجویی تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی در سال ۱۴۰۰

و این که مطالب کلاس آنلاین به طور منظم در دسترس باشد». دانشجویی دیگر از همان ورودی، بر اساس اولین ترم تجربه آموزش مجازی نتیجه می‌گیرد که «تمامی واحدهای درسی قابلیت تدریس مجازی را ندارند». از نظر وی «شیوه‌ای که در تدریس حضوری در پیش گرفته می‌شد برای آموزش مجازی کارساز نیست. فضای آموزشی جدید، اقتضای خاص خود را دارد و در پی آن شیوه‌های نوین در تدریس یا اداره کلاس و حتی ارزیابی را می‌طلبد». از دیگر نکته‌نظرات قابل ذکر که در خصوص آموزش مجازی از دانشجویان این رشته دریافت شد، «همراهی برخی اساتید این رشته با شرایط جدید و ارائه بهترین شیوه تدریس در کلاسهای درسی و در مقابل مقاومت برخی دیگر از اساتید در مقابل فضای مجازی بود که از نظر دانشجویان باعث شد شیوه تدریس مخصوصا در دروس تاریخی بسیار خسته کننده و خشک باشد».

به طور کلی طبق نظرسنجی صورت گرفته از دانشجویان این رشته به نظر می‌رسد استفاده از فضای مجازی برای برخی دروس مانند درس‌های عمومی به شرط آموزش کامل ابزارها و استفاده حداکثری از این امکانات بسیار کارآمد می‌تواند باشد.

بسترهای مورد نیاز از دیگر ضعف‌های آموزش از راه دور است که این مورد هم با وجود برگزاری دوره‌های آموزشی تا حدودی برطرف شده است.

به رغم برخی مشکلات و معایب آموزش مجازی، می‌توان ویژگی‌های مثبتی برای این شیوه آموزشی در نظر گرفت از جمله: دسترسی آسان به مطالب آموزشی و درسی که به صورت غیرهمزمان و آنلاین ارائه می‌شود، دسترسی به جلسات ضبط شده کلاس‌ها در سامانه دانشگاه، صرفه جویی در وقت و هزینه‌های رفت و آمد، تبادل سریع اطلاعات و وارد شدن به محیط آموزشی جدید، استفاده از تکنولوژی جدید و کسب مهارت و تجارت تازه.

در ادامه به نقل قول نظرات برخی از دانشجویان رشته تاریخ و تمدن ملل اسلامی درباره آموزش مجازی پرداخته می‌شود: یکی از دانشجویان مقطع کارشناسی ورودی ۹۷ از تجربه خود در دوران آموزش مجازی به عنوان تجربه‌ای خوب و جالب و البته گاهی اوقات اذیت کننده یاد می‌کند: «خوب از این جهت که باعث شد تا دانشجویان با این فضا هم آشنا شوند، در وقت صرفه‌جویی و امکان دسترسی به کلاس‌های آنلاین در زمان‌های دیگر و نه صرفا یک زمان خاص فراهم شود

قوی بود. گروه تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی این دانشگاه نیز همگام با سایر رشته‌ها فعالیت آموزشی و پژوهشی خود را از طریق آموزش مجازی به صورت همزمان (برخط) و غیرهمزمان پی گرفت و از تمامی ظرفیت‌های موجود برای بهبود و ارتقای آموزش در این فضا بهره برد. اما به‌رغم کوشش‌های صورت گرفته هنوز هم ضعف‌هایی گریبان این شیوه آموزشی را گرفته است. با توجه به نظرسنجی صورت گرفته از دانشجویان مقطع کارشناسی و کارشناسی ارشد این رشته، بیشترین نقد وارد شده بر آموزش مجازی عدم ارتباط چهره به چهره و تعامل میان دانشجو و استاد و دانشجویان با یکدیگر است که از انگیزه و رغبت دانشجویان کاسته و یکی از دلایل اصلی عدم پویایی و مشارکت آنها در کلاسهای درسی است. همچنین یکی دیگر از معایب این شیوه آموزشی با توجه به نظرات دانشجویان عدم دسترسی به وسایل ارتباطی مانند: تلفن همراه هوشمند، سیستم رایانه و ... بود که بسیاری از دانشجویان و خانواده‌هایشان را با مشکل مواجهه کرد. خوشبختانه به یاری دانشگاه و برخی از موسسات، کمک هزینه‌ای برای فراهم شدن این ابزارها به بعضی از دانشجویان تعلق گرفت. عدم آشنایی و شناخت کافی از پیش نیازها و

منبع تصویر: صفحه‌ی اینستاگرام خانم مرضیه درزی

تجربه زیسته دانشجویان تاریخ و تمدن ملل اسلامی از آموزش مجازی

بهاره یآوری؛ دانشجوی تاریخ و تمدن ملل اسلامی دانشگاه الزهرا

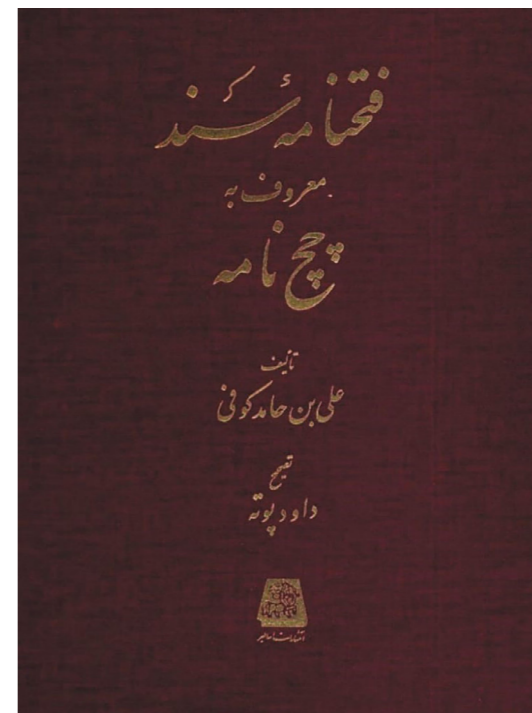

نیز دارد. در این مطلب به برخی ابعاد آموزش مجازی، محاسن، معایب و تجربه زیسته دانشجویان تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی می‌پردازیم.

بلافاصله پس از همه‌گیری ویروس کرونا دانشگاه الزهرا نیز همچون دیگر مراکز آموزش عالی کشور، برنامه آموزش از راه دور را در دستور کار خود قرار داد. شیوه نوینی در آموزش که نیازمند زیر ساخت‌ها و پشتیبانی

آورد. خوشبختانه ما انسان‌ها از دیرباز به خوبی آموخته‌ایم که چگونه خودمان را با چالش‌های جدید زندگی همسو و همراه کنیم و از موانع عبور کرده و برای خود پل‌سازی بسازیم. آموزش مجازی شیوه نوینی از آموزش است که بهترین مثال برای نشان دادن سازگاری جامعه با شرایط موجود است. این نوع آموزش همچون بعضی از داروها علاوه بر محاسن بسیار، معایب خواسته و ناخواسته‌ای

اسفند ماه سال ۱۳۹۸ بود که رویدادی تمام جوانب زندگی ساکنان این کره خاکی را با تغییرات اجباری مواجه کرد. ویروس منحوس کرونا که از همان روزهای اولیه شیوع اش نظم همیشگی زندگی را دچار اختلال نمود، از شیوه مرسوم ارتباطات گرفته تا زندگی روزمره و آموزش، همگی دچار تغییرات اجباری شده‌اند. این تغییرات چالش‌هایی را برای جامعه به وجود

معرفی کتاب فتحنامه سند معروف به چچ نامه

محیا سلامتی؛ دانشجوی کارشناسی ارشد تاریخ و تمدن ملل اسلامی دانشگاه تهران

چکیده

اولین حلقه آغازین تاریخ‌نگاری هند فتحنامه سند معروف به چچ‌نامه است که علی‌بن‌حامدبن‌ابوبکر کوفی آن را به فارسی ترجمه کرده است. درباره نویسنده اثر اطلاعاتی در دست نیست، اما گمان می‌رود کتاب از آن شخصی به نام خواجه امام ابراهیم بوده باشد. این کتاب برای نخستین بار در سال ۱۳۱۸ ش / ۱۹۳۹ م به کوشش داود پوته براساس نسخ گوناگون خطی تصحیح و در دهلی به چاپ رسید. کتاب درباره تاریخ هند پیش از اسلام و دودمان‌های حاکم بر آن تا فتح اسلامی، فتح هند به دست مسلمانان و والیان مسلمان تا زمان ولیدبن عبدالملک به شرح و تفصیل سخن گفته است.

کلیدواژه: سند؛ تاریخ‌نگاری سند؛ فتح اسلامی؛ چچ‌نامه؛ علی‌بن‌حامد کوفی.

مقدمه

چچ‌نامه نوشته نویسنده‌ای ناشناس است که علی‌بن‌حامدبن‌ابوبکر کوفی آن را از عربی به فارسی برگرداند. وی نویسنده و شاعر فارسی‌سرای سده ششم و هفتم ه. ق. است؛ خاندان او چنان‌که از نسبش مشخص می‌شود کوفی بودند و او متولد و ساکن کوفه بود. وی در اوایل عمر در زادگاهش در فراغت و نعمت روزگار می‌گذراند و در دهه اول سده هفتم در ابتدای فرمانروایی ناصرالدین قباچه، به سبب حوادث ناگوار، رهسپار ناحیه سند شد.^۱

اطلاعات ما درباره او مستند به اظهارات و اشاره‌هایش در مقدمه چچ‌نامه است. با این‌که خود علی‌بن‌حامد درباره تاریخ تولدش سخنی به‌میان نیاورده است، از آن‌جاکه خود را در سال ۶۱۳ ه. ق. پنجاه‌وهشت‌ساله معرفی می‌کند، می‌توان تاریخ تولدش را به سال ۵۵۵ ه. ق. حدس زد.^۲

علی‌بن‌حامد کوفی یکی از کسانی بود که به‌واسطه نزدیکی با ایران فارسی را خوب می‌دانست. پس از ناصرالدین خواهش کرد که بقیه ایام زندگانی‌اش را صرف تألیف کتب تاریخی کند، زیرا به مطالعه کتب تاریخی علاقه‌مند بود و قصد داشت از خود یادگاری باقی گذارد. کوفی به‌واسطه نژاد عربی که داشت ترجیح داد آثار فتوحات عرب را در سند زنده کند و آنان را از خطر فراموشی نجات دهد.

کوفی جزء اول تألیف خود، لباب‌الالباب، را در سال ۶۱۷ ه. ق. به پایان رساند و آن را به عین‌الملک فخرالدین، وزیر ناصرالدین قباچه، تقدیم کرد و چون اسم علی کوفی را در بین ادیبان ناصرالدین قباچه (۱۰۷۱۲۵ ه. ق.) بیان نکرده‌اند، پس می‌توان نتیجه گرفت که او پیش از این تاریخ درگذشته است.^۳

عنوان کتاب و تاریخ کتابت آن

اثر علی‌بن‌حامد کوفی با نام چچ‌نامه معروف است، اما از شواهد موجود چنین برمی‌آید که اسم اصلی کتاب در فارسی فتحنامه بوده است، چنان‌که خود مترجم نیز آن را فتحنامه خوانده است.^۴ گویا

اسم اصلی کتاب در زبان عربی منهاج الدین و الملک بوده است، اما نظام‌الدین در طبقات اکبری و دیگر مورخان از آن با نام منهاج‌المسالک یاد کرده‌اند.

وجه تسمیه چچ‌نامه به این است که کتاب با سرگذشت بانی سلسله براهمه، یعنی چچ، آغاز می‌شود و جزء مهم این کتاب است. از این جهت تمام کتاب را به این نام خوانده‌اند.^۵

درباره تاریخ کتابت کتاب به عربی اطلاع دقیقی در دست نیست، فقط این‌که اغلب روایات کتاب چچ‌نامه از مدائنی^۶ است که او نیز به سال ۲۲۵ ه. ق. درگذشته است. و برخی از روایت‌های چچ‌نامه از آنچه در فتوح‌البلدان بلاذری ذکر شده است مفصل‌تر است. از آن‌جاکه فصول اخیر فتوح‌البلدان حدود سال ۲۵۵ ه. ق. نوشته شده است، با توجه به دو شهادی که در بالا ذکر کردیم می‌توان نتیجه گرفت که نسخه عربی این اثر، یعنی منهاج‌الدین و الملک، بین سال‌های ۲۱۵ ه. ق. تا ۲۵۵ ه. ق. تألیف شده است.

در این کتاب اشاره صریحی به نام نویسنده نسخه عربی نشده است و مورخان اطلاعات دقیقی از او ندارند. فقط احتمال داده شده است که این اثر تألیف شخصی به نام خواجه امام ابراهیم باشد، زیرا نام هیچ راوی‌ای با چنین احترامی در ضمن کتاب آورده نشده است. پس می‌توان حدس زد مؤلف منهاج‌الدین شخصی به نام خواجه امام ابراهیم^۷ بوده است.

اهمیت کتاب

چچ‌نامه اولین کتاب تاریخ فارسی است که در باب تاریخ محلی سند نوشته شده است و علی‌بن‌حامد کوفی در سال ۶۱۳ ه. ق. آن را ترجمه کرد، گرچه سید هاشم مولوی، از محققان مسلمان، معتقد است مترجم چچ‌نامه مطالبی را به آن افزوده، و برخی از مطالب آن را حذف کرده است.^۸ بعد از کوفی تقریباً تا چهار قرن کسی کتابی درباره تاریخ این ناحیه تألیف نکرده یا اگر هم تألیف کرده است، دستخوش حوادث روزگار شده و اکنون اثری از آن باقی نمانده است. در نهایت بعد از گذشت چهار قرن، محمد معصوم

بگری تاریخ سند را تألیف کرد که امروزه به تاریخ معصومی شهرت دارد.^۹

پس حلقه آغازین تاریخ‌نگاری هند چچ‌نامه است که کتب دیگر تاریخ هند به زبان فارسی مانند تاریخ سند یا تاریخ معصومی اثر بگری، تحفه‌الکرام اثر میرعلی‌شیر قانع تهنوی، تاریخ فرشته و طبقات اکبری اثر نظام‌الدین بخشی همه تابع و پیرو آن‌اند.

همان‌گونه که پیش‌تر ذکر کردیم، روایات چچ‌نامه بر روایات قدیم اسلامی، به‌ویژه روایات مدائنی، مبتنی است. مؤلف چچ‌نامه احتمالاً از آثار از میان‌رفته مدائنی، مانند ثغرالهند، عمال‌الهند، فتح مکران، و اخبار ثقیف بهره گرفته است. از آن‌جاکه هیچ‌یک از آثار مهم مدائنی برجای نمانده است، اهمیت چچ‌نامه به سبب گزارش جامع فتح سند و انتقال روایت تاریخی مهم بیش‌از‌بیش آشکار می‌گردد.^{۱۰}

محتویات کتاب

کتاب ۲۹۱ صفحه دارد که در سال ۱۳۱۸ ه. ق. عمرین محمد داود پوته آن را تصحیح کرده است. به‌استثنای فصول اول کتاب که درباره تاریخ سلسله بدهگان و برهمنان نوشته شده است، بقیه کتاب به شرح لشکرکشی‌ها و جنگ‌های مسلمانان عرب در هند و فتوح ثقفی و نخستین حکمرانان مسلمان آن نواحی اختصاص دارد.

«در ابتدای کتاب، مصحح چچ‌نامه مقدمه‌ای آورده است و سپس به رسم دیگر فتحنامه‌ها، کتاب با حمد و سپاس خداوند آغاز شده و پس از آن، با تکیه بر آیات نورانی قرآن، به توصیف حضرت محمد (ص) و رسالتش پرداخته است. سپس مترجم کتاب، علی‌بن‌حامد کوفی، به مدح ولی‌نعمت خود، ابوالمظفر محمدبن‌سام، با ذکر القابی همچون سلطان سعید شهید، پادشاه اسلام، عبادالله، غیاث‌الاسلام و المسلمین ظل الله فی العالمین، و ذکر ۳۱ لقب پرداخته است. پس از شرح مطالبی از تاریخ سند پیش از اسلام و دودمان‌های حاکم بر این ناحیه، مانند سلسله بودایی سیهرس، شورش چچ‌بن سیلانج برهمایی و دستیابی وی بر تاج و

تخت و تداوم سلسله سیلانج تا زمان فتح اسلامی، تاریخ والیان مسلمان ثغر هند و سندها و حملات مسلمانان به مکران و سند در زمان خلفای راشدین و امویان تا روزگار ولید بن عبدالملک (خلافت: ۸۹۹ ه.ق.)، به شرح و تفصیل فتوح محمد بن قاسم ثقفی در سند و پیشروی او به نواحی شمالی هند و سرانجام وی و سرنوشت دو دختر داهر، پادشاه شکست خورده سند، پرداخته است و در انتها خاتمه مترجم آمده است.^{۱۱}

در این اثر به جز برخی حکایت‌ها درباره روزگار پیش از اسلام سند و قصه گشوده شدن آن به دست محمد بن قاسم، که رنگ افسانه گرفته‌اند، بیشتر رویدادهای یادشده مطالبی معتبرند که در کتب تاریخی عربی، همچون فتوح البلدان و تاریخ یعقوبی، نیز نقل شده‌اند.

نثر علی بن حامد در این ترجمه به شیوه آثار پارسی‌نویسان قرن ششم هجری است و آثار ترجمه عربی به فارسی در کتاب آشکار است. علی بن حامد کوفی دارای قریحه شاعری بود و از این رو در ترجمه کتاب به مناسبت‌های مختلف و بنابر فراخور حال ابیاتی را ذکر کرده است. وی در مقدمه کتاب قصیده‌ای از خود در مدح ناصرالدین قباچه آورده است^{۱۲} که از توانایی و تسلط او بر شعر فارسی حکایت دارد، اما بیشتر ابیات آمده در کتاب به عربی است.^{۱۳}

مطالب مربوط به تاریخ سند پیش از اسلام، که ربع اول کتاب را تشکیل می‌دهد و چچ‌نامه تنها منبع برای آن‌ها به‌شمار می‌رود، مبتنی بر روایات محلی اورو و احتمالاً بخشی از تاریخ شفاهی خاندان برهمایی چچ بوده است. این بخش تحت تأثیر تاریخ‌نگاری هند میانه متضمن پاره‌ای مطالب عاشقانه و افسانه‌ای است و عمدتاً درباره مسائل نظام طبقاتی در هند، یعنی پاک‌ی و پلیدی در بین خاندان‌های رقیب شاهی سند، ترتیب یافته است. به نظر می‌رسد نویسنده در این بخش با صحنه گذاشتن بر حقوق و امتیازات برهم‌ها و وضع پست طبقات پایین، درصدد بوده است شریعت اسلام را با ساختار اجتماعی هند، که در تضاد شدید با جهان بینی

اسلامی است، سازگار نشان دهد. در کتاب به این مطلب اشاره شده است که بودایی‌های هند، به دلیل فشار وارد شده از طرف هندوها، اغلب به اسلام جذب می‌شدند و به‌طور غیرمستقیم و البته بسیار صریح دودستگی شمن‌ها و برهم‌ها و چگونگی تضعیف و شکست داهر به دست راهبان بودایی و فراهم شدن موجبات پیروزی مسلمانان از سوی آنان را بیان کرده است.

«پاره‌ای از اطلاعات چچ‌نامه را در جای دیگر نمی‌توان یافت، از جمله حضور سپاهیان مسلمان در قندابیل و فرماندهی ناغرین ذعر بر لشکریان ثغر هند در زمان علی بن ابی‌طالب، و ...»^{۱۴} «بعضی اطلاعات چچ‌نامه، مانند آغاز خلافت امام علی در سال ۳۸ ه.ق. و آغاز خلافت معاویه در ۴۴ ه.ق. نادرست است و پاره‌ای روایات آن مانند سرنوشت محمد بن قاسم ثقفی، از داستان‌پردازی خالی نیست، اما اغلب وقایع مندرج در آن با فتوح البلدان بلاذری مطابقت دارد.»^{۱۵}

ساختار کتاب چچ‌نامه نوزده گزارش اصلی دارد که در بین این نوزده گزارش فقط یازده گزارش آن در سایر منابع آمده است. پس می‌توان نتیجه گرفت که باید آگاهانه و با تحلیل‌های سنجیده از کتب دست‌اول بهره برد و این منابع در کنار هم هستند که ارزشمند می‌شوند.^{۱۶}

نقد کتاب

کتاب چچ‌نامه از ارزش و اهمیت بسیار بالایی برخوردار است که به آن اشاره شد. متن کتاب ترجمه‌ای روان و ساده دارد و نثر کتاب همانند نثر رایج قرن ششم ه.ق. است، اما از نظر بنده درمقایسه با نثر امروزی نثری پیچیده و مصنوع و متکلف به‌شمار می‌رود.

تک‌تک روایات آمده در کتاب تیتیر خورده‌اند، حتی روایاتی که دو یا سه سطر بیشتر نیستند. برای مثال:

پرسیدن محمد بن قاسم ترجمان را:

پس محمد قاسم ترجمانی را پرسید و گفت: آن سوال کن که در حق بندیان چه لطف داری؟ گفت: از بندیان استخبار فرمای، تا کیفیت

این حال و کمیت این مقال را بر رای امیر برهمن گردد.^{۱۷}

شاید زیباتر بود تیتیرهای کتاب کل‌نگرانه‌تر انتخاب می‌شد تا از کثرت تیتیرها کاسته می‌شد. برای مثال تعدادی از تیتیرهای مندرج در فهرست کتاب به شرح ذیل است:

«آمدن چچ‌بن سیلانج بخدمت حاجب رام؛

تحویل افتادن حجابت به چچ‌بن سیلانج؛

عاشق شدن رانی بر چچ و ابا نمودن چچ؛

نقل کردن ساهسی رای از دار فنا؛

نشستن چچ‌بن سیلانج بر تخت ملک ساهسی رای؛

جنگ کردن چچ با مه‌رت و کشتن بطلسم؛

و ...»

— آیات قرآن ذکر شده در کتاب بدون ارجاع‌اند و در پانوشت نیز ترجمه‌ای از آیه آورده نشده است. برای نمونه:

[...] (قوله تعالی) رجال صدقوا ما عاهدوا الله علیه چون جواب آن در ضمن مثال حجاج رسید او را [با جمله اتباع و متعلقان مخلص فرمود.^{۱۸}

— از محاسن کتاب می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

کوتاه و صریح‌الفهم بودن جمله‌بندی‌ها؛ ذکر حوادث با جزئیات زیاد؛ پرداختن به تاریخ دینی و اجتماعی هند آن روزگار در لابه‌لای شرح حوادث، گرچه چندان واضح و صریح به این موارد پرداخته نشده است و گاه تیزبینی خواننده او را بدین سو رهنمون می‌کند.

— مصحح کتاب، داود پوته، بسیار دقیق و با عنایت و توجه کامل کار تصحیح را به‌انجام رسانیده‌است، به‌گونه‌ای که تمامی نسخ قابل‌دسترسی را مطالعه و مقایسه کرده، و اختلاف نسخ را در پانوشت ذکر نموده است.

ترجمه‌های موجود^{۱۹}

— نسخه ترجمه سندی موجود که در مکتبه میر نورمحمدخان حیدرآباد نگهداری می‌شود.

— نسخه ترجمه انگلیسی که به قلم شمس‌العلماء میرزا قلیچ‌بیگ است.

— نسخه ترجمه اردو به قلم الف رضوی.

— نسخه ترجمه سندی به قلم مخدوم امیر احمد و بنی بخش‌خان بلوچ.

— نسخه ترجمه جدیدی به عربی نیز در دست است.

نسخ موجود^{۲۰}

— نسخه سر هنری الیت که در موزه بریتانیا موجود است و آن را نورمحمد چپ‌نویس در سال ۱۲۴۸ ه به خط نستعلیق نسخ کرده است.

— نسخه موجود در مکتبه دانشگاه پنجاب که کاتبش نامعلوم است و به خط نستعلیق متوسط هندی نسخ شده است.

— نسخه موجود در کتابخانه بانک‌پیور که بر قرطاس عادی نوشته شده است.

— نسخه موجود در مکتبه انجمن همایونی آسیایی کلکته که به لقب چچ‌نامه یا تاریخ قاسمی ملقب است و به خط

محمدحسن‌خان در اکتبر ۱۸۷۱ م. نسخ شده است.

— نسخه‌ای که به علاءالدین سمه تعلق دارد.

نتیجه‌گیری

چچ‌نامه کتابی ارزشمند و بااهمیت است که از اعتبار نسبتاً بالایی در بین کتب تاریخ‌نگاری برخوردار است، زیرا تقریباً نیمی از گزارش‌های اصلی مندرج در کتاب در منابع دیگر نیز آمده است و تا حدودی وثاقت کتاب تأیید شده است. به‌علاوه حدوداً تا چهار قرن بعد از تألیف چچ‌نامه اثری درباره تاریخ هند تألیف نشده است و این کتاب مرجعی معتبر برای کتب بعد از خود محسوب می‌شود.

منابع

۱. اصغر، آفتاب. تاریخ‌نویسی در هند و پاکستان تیموریان بزرگ از بابر تا اورنگ زیب. لاهور پاکستان: چاپخانه سید سنز، ۱۳۶۴.
۲. اندرز، اسماعیل. «مقایسه تطبیقی

فتحنامه‌های سند با محوریت کتاب چچ‌نامه». پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد رشته تاریخ گرایش اسلام. دانشگاه سیستان و بلوچستان، اسفند ۱۳۹۶.

۳. «چچ‌نامه». دانشنامه جهان اسلام. (ج ۱۱). زیر نظر غلامعلی، حداد عادل. محمدرضا، ناجی. تهران: بنیاد دایرةالمعارف اسلامی. ۱۳۹۳

۴. کوفی، علی‌بن حامد. فتحنامه سند (معروف به چچ‌نامه). تصحیح عمر بن داود پوته. تهران: اساطیر، ۱۳۸۴.

۵. محمود آبادی، سید اصغر، منتظرالقائم، اصغر و ریاحی، محمدحسین. «بررسی و نقد تاریخ سند محمد بن معصوم بکری». تاریخ: نشریه مطالعات تاریخی جهان اسلام، شماره ۶. (علمی پژوهشی ISC). پاییز و زمستان ۱۳۹۴: ۷۸۱-۸۰۸.

۶. یاری، سیاوش؛ سلیمانی‌یان، مسلم و سید جعفری، محبوبه. «چچ‌نامه؛ حلقه آغازین تاریخ‌نگاری اسلامی در هند». دوفصلنامه مطالعات شبه‌قاره، دانشگاه سیستان و بلوچستان. سال ۱۱، شماره ۳۷. پاییز و زمستان ۱۳۹۸: ۲۳۵-۲۵۶.

۱. ناجی. «چچ‌نامه».

۲. کوفی. فتحنامه سند معروف به چچ‌نامه. یو و ناجی.

۳. همان.

۴. کوفی، ۱۱ و ۱۴ و ۲۴۸.

۵. کوفی، یژ؛ ناجی، مدخل چچ‌نامه.

۶. ابوالحسن علی بن محمد بن عبدالله بن ابی سیف مولی شمس بن عبدمناف (۱۳۵-۲۲۵ ه.ق.).

۷. رک: کوفی، ۱۵۱.

۸. محمودآبادی، سید اصغر و دیگران، «بررسی و نقد تاریخ سند محمد بن معصوم بکری»، ۸۹.

۹. اصغر تاریخ نویسی فارسی در هند و پاکستان تیموریان بزرگ از بابر تا اورنگ زیب، ۱۶۷.

۱۰. ناجی، مدخل چچ‌نامه.

۱۱. اندرز، «فتح سند، مقایسه تطبیقی فتحنامه‌های سند با محوریت چچ‌نامه»، ۳۲؛ یاری و دیگران، «چچ‌نامه؛ حلقه آغازین تاریخ نگاری اسلامی در هند»، ۲۴۴.

۱۲. کوفی، ۷.

۱۳. ناجی، مدخل چچ‌نامه.

۱۴. اندرز، ۳.

۱۵. همان، ۴؛ ناجی، مدخل چچ‌نامه.

۱۶. نک: اندرز، ۸۴ و ۸۵ و ۸۹.

۱۷. کوفی، ۱۰۹.

۱۸. همان، ۲۲۸.

۱۹. همان، کد؛ ناجی، مدخل چچ‌نامه.

۲۰. کوفی، یط کد.

وبینار کارآفرینی در بستر تاریخ

عملکرد انجمن علمی دانشجویی تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی در سال ۱۴۰۰		
توضیحات	عنوان برنامه	
وبینار «فن بیان و مهارت های کلامی» با سخنرانی خانم نهال موحدی با هدف مهارت آموزی دانشجویان در ۲۴ مرداد ۱۴۰۰ با حضور ۱۰۵ نفر در فضای اسکای روم برگزار شد.	فن بیان و مهارت های کلامی	۱
وبینار «اهمیت چند زبانی در دنیای امروز» با هدف مهارت آموزی و ایجاد انگیزه در دانشجویان برای زبان آموزی و با سخنرانی خانم محیا میرصادقی در ۱ شهریور ۱۴۰۰ با حضور ۱۱۴ نفر در فضای اسکای روم برگزار شد.	اهمیت چند زبانی در دنیای امروز	۲
این وبینار با هدف ارتقای سطح علمی دانشجویان و شرکت کنندگان با سخنرانی آقای سعید طاووسی در ۱۰ شهریور ۱۴۰۰ با حضور ۵۰ نفر از علاقه مندان در فضای اسکای روم برگزار شد.	بررسی پیوند عاطفی و عقیدتی حضرت زینب(س) و امام حسین(ع)	۳
به مناسبت سال تحصیلی جدید «مراسم استقبال از نو دانشجویان ۱۴۰۰» را با هدف آشنایی دانشجویان با رشته تحصیلی و دانشگاه در ۲۸ مهرماه ۱۴۰۰ با حضور استادان گروه، دانشجویان جدید ورود و تعدادی از دانشجویان سنوات پیشین(۴۵ نفر) در فضای اسکای روم برگزار شد.	مراسم استقبال از نو دانشجویان ۱۴۰۰	۴
به مناسبت قبولی تعدادی از دانشجویان رشته تاریخ فرهنگ و تمدن ملل اسلامی در کنکور ارشد، پوستری طراحی و در صفحات مجازی انجمن در ۶ آبان ۱۴۰۰ به اشتراک گذاشته شد.	پذیرفته شدگان کنکور ارشد ۱۴۰۰	۵
وبینار کارآفرینی با هدف آشنایی دانشجویان با فرصت های شغلی در رشته تاریخ و تمدن با حضور یکی از کارآفرینان این حوزه سرکارخانم ژاله ابراهیمی در ۱۹ آبان ماه ۱۴۰۰ و با استقبال زیاد دانشجویان برگزار شد.	کار آفرینی در بستر تاریخ	۴
به مناسبت هفته کتابخوانی تولید محتوایی در فضای مجازی با عنوان اسلام و تمدن در آینه پژوهش (معرفی کتاب قلب اسلام) در ۷ آذرماه ۱۴۰۰ در فضای مجازی انجمن منتشر شد.	تولید محتوا در فضای مجازی با عنوان اسلام و تمدن در آینه پژوهش (معرفی کتاب قلب اسلام)	۵
نشست «تجربه زیسته کنکور کارشناسی ارشد» با هدف آشنایی دانشجویان کارشناسی با تجربیات موفق پذیرفته شدگان در ۲۱ آذرماه ۱۴۰۰ با حضور بیش از ۳۰ نفر از علاقمندان این رشته در فضای اسکای روم برگزار شد.	نشست تجربه زیسته کنکور کارشناسی ارشد	۶
به مناسبت شهادت حضرت فاطمه «مقاله بازتابی سیره و شخصیت حضرت فاطمه زهرا(س) در کتابهای درسی دوره متوسطه» در قالب تولید محتوا و با هدف آگاهی بخشی در ۱۶ دی ماه ۱۴۰۰ ساعت ۱۰ صبح در صفحه اینستاگرامی انجمن منتشر شد.	معرفی مقاله بازتابی سیره و شخصیت حضرت فاطمه زهرا (س) در کتابهای درسی دوره متوسطه	۷
وبینار «روح زمانه ما چیست؟» با هدف ارتقای سطح علمی دانشجویان در زمینه باورهای غالب و رایج در زمان ما با سخنرانی دکتر فروزان راسخی در ۱۷ دی ماه ۱۴۰۰ با حضور ۲۸ نفر از علاقه مندان در فضای اسکای روم برگزار شد.	روح زمانه ما چیست؟	۸
معرفی دانشنامه فاطمی در قالب محتوا و با هدف آگاهی بخشی در ۳ بهمن ۱۴۰۰ در صفحه اینستاگرام انجمن منتشر شد.	معرفی دانشنامه فاطمی	۹

ابراهیمی در ادامه با برشمردن ویژگی های صنعت گردشگری، به توضیح درباره انواع آن یعنی گردشگری فرهنگی، گردشگری طبیعت گردی و گردشگری ماجراجویانه پرداختند.

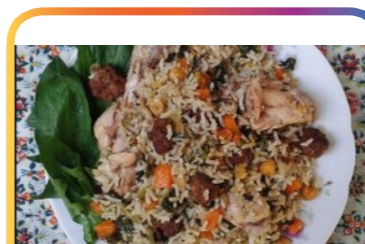

ذکر نمونه های موفق گردشگری در زمینه های مختلف از جمله گردشگری آثار باستانی، گردشگری غذایی، تورهای تاریخی برای کودکان و ... از دیگر بخش های این نشست بود. از جمله فرازهای مهم دیگر این جلسه، بیان زمینه کارآفرینی-تاریخی احياء غذاهای ادوار مختلف تاریخی ایران بود و ضمن آن خانم ابراهیمی به تجربه خودشان در این باره اشاره کردند که بر اساس اطلاعات متون تاریخی برخی از غذاهای دوره صفوی از جمله شیله پلاو و ... احياء کرده اند که این غذاهای صفوی با استقبال خوبی نیز روبرو شده بود.

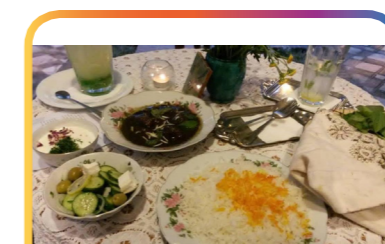
سخنران این نشست سرکار خانم ژاله ابراهیمی دانشجوی دکتری تاریخ و کارآفرین در حوزه تاریخ بودند. ایشان ضمن تاکید بر تلاقی حوزه گردشگری و تاریخ بیان کردند بر خلاف تصور، فارغ التحصیلان رشته تاریخ حضور کم رنگی در حوزه گردشگری دارند و این حوزه مهم مرتبط با تاریخ عملاً توسط افراد و علاقه مندان غیر متخصص اداره می شود و حتی کتابهای مربوط به راهنمای گردشگری نیز توسط این افراد ناآشنا با تاریخ تألیف و منتشر شده است. خانم

انجمن علمی دانشجویی تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی وبیناری با عنوان «کار آفرینی در بستر تاریخ» با حضور جمعی از استادان و دانشجویان؛ در ۱۹ آبان ۱۴۰۰ به صورت مجازی در فضای اسکای روم برگزار کرد.

در این نشست ابتدا خانم دکتر فضلی؛ نماینده کارآفرین گروه تاریخ فرهنگ و تمدن اسلامی دانشکده الهیات ضمن اشاره به اهمیت مقوله کارآفرینی در دنیای امروز بر ضرورت آشنایی هر چه بیشتر دانشجویان با مقوله کارآفرینی و به ویژه کارآفرینی با اتکاء بر دانش تاریخ تاکید و ابراز امیدواری کردند که با برگزاری سلسله نشست هایی از این قبیل، دانشجویان با مقوله کارآفرینی، به ویژه در حوزه تاریخ و همچنین زمینه های کاری و شغلی کمترشناخته شده رشته های تاریخی آشنا شوند.

شیله پلاو
منبع: صفحه اینستاگرام خانم ابراهیمی

قلیه زنگی صفوی
منبع: صفحه اینستاگرام کافه تهرون

شاتوت پلاو
منبع: صفحه اینستاگرام کافه تهرون

پرواز